

In gesprek met Marco te Brömmelstroet, professor en wetenschapper in Urban Mobility Futures

Over de inrichting van onze fysieke leefomgeving en de straat waarin we wonen. Waarom is de straat zoals die is en waarom leren we kinderen op basisscholen niet om daar vragen over te stellen?

Wat vind je van de huidige verkeerseducatie op basisscholen?

We maken het heel technisch. We hebben het over verkeersregels, verkeersborden, voorrangssituaties en veilige routes. Terwijl verkeer volgens mij over iets veel fundamentelers gaat: hoe we onze openbare ruimte hebben ingericht en welke keuzes daarachter zitten.

Kinderen leren hoe ze zich moeten gedragen in het systeem, maar bijna niet om dat systeem zelf te bevragen en zich te verwonderen. We vertellen ze alleen aan welke regels ze zich moeten houden, maar niet welke rechten ze hebben.

Waarom?

Omdat kinderen toekomstige burgers zijn. We zouden ze moeten vertellen dat de wereld om hen heen niet vanzelf zo geworden is. Alles wat ze buiten zien, van parkeerplaatsen tot zebrapaden, van fietspaden tot speelplekken, is ooit bedacht door mensen. En als mensen het bedacht hebben, dan kunnen mensen het ook anders bedenken.

Je zegt dat de inrichting van onze straten niet vanzelfsprekend is. Wie heeft die bepaald?

Als je het helemaal uitdiept, kom je uit bij de oorsprong van de verkeerskunde. In de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw ontwikkelden waterbouwkundigen een taal om verkeer te begrijpen. Dat klinkt misschien vreemd, maar het verklaart veel.

Hoe bedoel je?

Waterbouwkundigen denken in stromingen. Water moet doorstromen. Problemen ontstaan wanneer iets vastloopt. Die manier van denken is vervolgens toegepast op verkeer. Mensen en voertuigen werden eigenlijk gezien als stromen die zo efficiënt mogelijk moesten bewegen.

En toen ontstond het begrip doorstroming?

Ja. Doorstroming werd hét doel. Niet spelen. Niet ontmoeten. Niet verblijven. Niet ontdekken. Doorstromen. Dat gebeurde met de beste bedoelingen. Men wilde problemen oplossen. Maar

daardoor hebben we wel een openbare ruimte gekregen die vooral is ingericht op verplaatsen.

Wat zijn de gevolgen daarvan?

Dat we onderweg zijn, zijn gaan zien als iets wat zo snel mogelijk voorbij moet zijn. De straat werd een middel om ergens anders te komen. Niet langer een plek op zichzelf.

Is dat problematisch?

Zoals ik al zei, hebben we van de verplaatsing zelf iets gemaakt zonder nut of waarde. Als kinderen bijvoorbeeld naar zwembles gaan, dan zijn er vaak maar twee opties. De auto of de fiets, want het openbaar vervoer sluit in veel gemeenten niet meer aan op de tijden. Als je een auto hebt, dan kies je dus daarvoor als ouder. Want je bent een goede ouder en je wil je kind veilig en op tijd bij de zwembles brengen. Thuis vinden ze het leuk, op de zwembles ook, maar de weg daartussen is nutteloos, gevaarlijk en daardoor niet leuk. Die activiteit moet dus zo kort mogelijk duren. Het liefst zouden we dus teleporteren, maar die optie is er niet.

Maar wat nou als we dat verplaatsen tussen die twee plekken het belangrijkste van de dag maken. Want dat zou niet gek zijn, omdat er dan zoveel te leren is voor een kind. Beslissingen maken, oplossingen voor problemen zoeken, fouten maken en die oplossen. Alleen nog zo weinig kinderen maken die momenten mee, omdat de mogelijkheid er niet meer is. Dat schaadt letterlijk de ontwikkeling van hun hersenen. Het is misschien zelfs wel een vorm van kindermishandeling dat we kinderen die momenten ontnemen om er van te leren.

Je koppelt verkeer vaak aan kinderrechten. Waarom?

Omdat het daar uiteindelijk over gaat. In het VN-Kinderrechtenverdrag staat dat kinderen recht hebben op veiligheid. Op ontwikkeling. Op spel. Op participatie. Maar kijk eens naar hoe wij onze straten hebben ingericht. Spelen is essentieel voor de ontwikkeling van kinderen. En met spelen bedoel ik niet een uurtje in een binnenspeeltuin. Ik bedoel dat kinderen ieder moment van de dag in een *speelmodus* moeten kunnen komen. Ontdekken, experimenteren, grenzen verkennen, fouten maken en daarvan leren.

Wat zie je nu niet goed gaan op straat in relatie tot die kinderrechten?

Dat kinderen voortdurend worden geleerd hoe ze moeten omgaan met gevaar. Gemiddeld raken in Nederland dagelijks zeventien kinderen betrokken bij een verkeersongeval. Toch vinden we het normaal dat kinderen vanaf jonge leeftijd leren hoe zij zichzelf moeten beschermen in het verkeer.

Waarom vind je dat vreemd?

Omdat we het in bijna geen enkele andere situatie zo aanpakken. We geven ze verkeerslessen. We leren ze regels. We geven ze soms een helm. Maar we stellen veel minder vaak de vraag of de omgeving zelf wel veilig genoeg is.

Wat zou volgens jou het uitgangspunt moeten zijn?

Dat kinderen kind mogen zijn. Kinderen maken fouten. Ze rennen achter een bal aan. Ze letten niet altijd op. Ze zijn nieuwsgierig. Dat hoort bij hun ontwikkeling.

Maar verkeer vraagt juist oplettendheid.

Precies. En daar zit het probleem. Wij hebben een systeem gebouwd waarin kinderen zich voortdurend volwassen moeten gedragen terwijl je het ook kunt omdraaien. Je kunt een omgeving maken waarin een fout van een kind niet meteen tot ernstig letsel leidt. Als ergens haaien zwemmen, zeggen we niet tegen kinderen dat ze voorzichtig moeten zwemmen. Dan zorgen we dat er geen haaien zitten en dan laten we ze pas zwemmen. In het verkeer accepteren we het gevaar en leren kinderen hoe ze daar mee om moeten gaan.

Je citeert ergens een collega die zei: 'We vragen kinderen om zich als volwassenen te gedragen, zodat volwassenen zich als kinderen kunnen gedragen.'

Ja, dat vind ik een prachtige uitspraak. Want dat is eigenlijk precies wat we doen. Wij verwachten van kinderen dat ze zich perfect gedragen in een omgeving die voor volwassenen ontworpen is. Want dan kunnen volwassen lekker (te) hard rijden en op de stoep parkeren wanneer ze dat willen.

En de verantwoordelijkheid ligt volgens jou ergens anders?

Bij volwassenen. En eigenlijk nog een stap verder: bij het systeem zelf.

Wat bedoel je daarmee?

Wij hebben een systeem gebouwd waarin volwassenen voertuigen mogen besturen die, als het misgaat, dodelijk kunnen zijn. Dat systeem vinden we normaal. Maar stel je een koffiezetapparaat voor dat hetzelfde risico zou vormen voor kinderen.

Wat zou er dan gebeuren?

Dat apparaat zou onmiddellijk uit de handel worden genomen. Dan zouden we niet tegen kinderen zeggen dat ze beter moeten opletten. Waarom doen we dat niet bij verkeer? Die vraag vind ik interessant.

Je gebruikt de term 'Motonormativity' of 'Car Brain'. Wat bedoel je daarmee?

Dat betekent eigenlijk dat de auto zo normaal is geworden in onze samenleving dat we niet eens meer zien hoeveel invloed dit heeft op onze manier van denken. Het zit zo diep in onze cultuur dat een van de eerste woorden die veel kinderen leren vaak 'auto' is. Als je kinderen een straat laat tekenen, tekenen ze vaak automatisch een weg, een parkeerplaats of een zebrapad. Niet omdat ze daarvoor kiezen. Maar omdat ze denken dat een straat nu eenmaal zo hoort te zijn. Ik word daar helemaal emotioneel van. Kinderen van 8 die al zo denken, holy shit!

Waarom raakt je dat?

Omdat we kinderen alleen leren hoe het systeem werkt, maar niet dat ze het systeem ook mogen bevragen. Het gaat over rechten, macht, invloed en keuzes. Kinderen moeten leren dat iemand bepaalt hoeveel ruimte auto's krijgen. Iemand bepaalt waar bomen komen. Iemand bepaalt hoeveel speelruimte er is. Dat het geen gegeven is, maar een keuze.

Wat moeten kinderen daar dan over leren?

Dat ze daar een mening over mogen hebben en ze moeten leren om die te kunnen verwoorden.

Je noemt jezelf een absurdist. Wat bedoel je daarmee?

Dat ik probeer terug te gaan naar de meest fundamentele vragen. Het woord verkeer komt van verkeren: de manier waarop we ons tot elkaar verhouden. Maar tegenwoordig denken we direct aan auto's.

Waarom is dat belangrijk?

Omdat taal bepaalt hoe we denken. Neem het woord voetganger. Dat klinkt neutraal. Maar eigenlijk maken we daarmee van iemand die loopt een verkeersdeelnemer die zich aan allerlei regels moet houden. Zo disciplineren we mensen zonder dat we het doorhebben.

Je gebruikt een opvallend voorbeeld over auto's en koelkasten. Waarom?

Omdat het laat zien hoe vreemd sommige regels eigenlijk zijn. We vinden het normaal dat iemand een auto bezit en die een groot stuk openbare ruimte laat innemen. Maar zet een koelkast op straat en je krijgt onmiddellijk problemen. Sterker nog: vaak mag je je fiets niet eens zomaar ergens neerzetten. Je vuilnisbak ook niet.

Een auto is het enige apparaat uit een huishouden die je in de openbare ruimte mag neerzetten. Stel dat iedereen dezelfde rechten zou krijgen als auto's. Dan zouden mensen misschien een zwembad op straat zetten. Of een enorme barbecue. Of een gigantische koelkast. Dan zouden we heel andere gesprekken krijgen over hoe we de openbare ruimte gebruiken.

Je zegt ook dat kinderen nauwelijks vertegenwoordigd zijn in beslissingen over de openbare ruimte.

Neem een gemeente als Zaanstad. Daar wonen meer dan veertigduizend kinderen. Dat is ongeveer een kwart van de bevolking. Maar als er wordt gesproken over snelheid, parkeren of verkeersveiligheid, worden kinderen niet vertegenwoordigd.

Wat zegt dat volgens jou?

Dat we een enorme groep gebruikers van de openbare ruimte niet betrekken in de besluitvorming.

Wat is volgens jou de belangrijkste boodschap?

Dat alles een keuze is. Een kiss-and-ride-zone is een keuze. Een parkeerplaats is een keuze. Een brede weg is een keuze. Dat betekent niet dat die keuzes verkeerd zijn. Maar wel dat ze niet vanzelfsprekend zijn.

Je hebt het over de utiliteitstheorie en zelfs over teleportatie. Wat bedoel je daarmee?

We hebben ooit besloten dat mensen zo snel mogelijk van plek A naar plek B moeten kunnen. De tijd daartussen beschouwen we als verloren tijd.

Hoe zie je dat terug?

Files zijn nieuws. Vertraging is een probleem. Snelheid is een oplossing. Eigenlijk vertellen we elkaar voortdurend dat *onderweg zijn* zo kort mogelijk moet duren.

En dan kom je uit bij teleportatie?

Ja. Als je die logica helemaal doortrekt, dan is teleportatie het perfecte vervoermiddel. Dan ben je immers direct op je bestemming. Dat laat zien hoe weinig waarde we nog toekennen aan de reis zelf.

Kijken kinderen daar anders naar?

Absoluut. Vraag een kind wat het onderweg naar school doet. Dan hoor je: plassen stampen, tikkertje spelen, verstoppertje doen, dingen ontdekken. Voor kinderen heeft de reis zelf waarde.

Als een kind zelfstandig naar school gaat, leert het ontzettend veel. Beslissingen nemen. Problemen oplossen. Verdwalen. Fouten maken. Sociale contacten onderhouden. Dat zijn allemaal dingen die bijdragen aan de ontwikkeling van hun hersenen.

Zelfstandig naar school gaan is in het huidige verkeerssysteem niet mogelijk?

Nee, want het is niet ingericht voor autonome kinderen. Ze mogen bijvoorbeeld alleen oversteken bij een zebrapad. Waarom? En als ze daar dan oversteken dan leren we ze ook nog dat ze een handje opsteken naar de automobilist. Als bedankje dat ze niet doodgereden zijn?

Wat zegt dat volgens jou?

Dat auto's vaak als uitgangspunt worden genomen en dat anderen daarbinnen ruimte krijgen. Waarom moeten spelende kinderen stoppen als er een auto aankomt? Waarom rijdt die auto niet om, omdat daar kinderen aan het spelen zijn?

Heb je hier een opdracht voor kinderen voor?

Ja. Ik laat kinderen eerst opschrijven wat volgens hen in een straat moet zijn. Daarna krijgen ze een leeg vel om dit in stappen in een straat te tekenen.

Maar niet zomaar tekenen?

Nee. Eerst speelruimte, dan groen, dan ontmoetingsplekken en pas daarna verkeer. Dan ontdekken ze dat de volgorde ertoe doet. En dan zien ze dat ruimte beperkt is. Niet alles past.

Wanneer is een les over verkeer volgens jou geslaagd?

Als kinderen vragen gaan stellen. Niet omdat ze een mening opgedrongen hebben gekregen. Maar omdat ze zich verwonderen.

Wat zou je leerkrachten willen meegeven?

Noem het geen verkeersles. Noem het woord 'verkeer' of 'auto' ook zo min mogelijk. Heb het over de straat en de inrichting daarvan.

Waarom?

Omdat iedereen een relatie heeft met zijn straat. Vraag gewoon: 'Wie woont er allemaal in een straat?'

Dan gaan alle vingers omhoog.

En dan kun je zeggen: 'Nou, dat schept een band. Laten we het eens over die straat hebben.'